

louks et les premiers ottomans (Damas 1952). İbn Tolun'un *İ'lâmü'l-verâ bimen vülliye nâ'iben mine'l-Etrâk bi-Dimaşkı'l-kübrâ'sının* çevirisidir. **6. Histoire des pachas et des cadis de Damas depuis le règne du Sultan Salim (922-1156/1516-1744).** Muhammed İbn Cum'a'nın *Kitâbü'l-Bâsât ve'l-kuğât*'inin tercümesi olup bir önceki eserle birlikte yayımlanmıştır. **7. Le précis de droit d'Ibn Qudama** (Beyrouth 1950). *el-'Umde fi'l-fıkhı'l-Hanbelî*'nin çevirisidir.

Makalelerinden bazıları da şunlardır: "Le réformisme des salafiya" (*REI*, VI/2 [1932], s. 175-224); "Le Caire et sa fonction dans l'Islam contemporain" (*Afrique Française* [1933], s. 318-321); "L'évolution politique et culturelle de l'Égypte contemporaine" (*Entretiens sur l'évolution des pays de civilisation arabe* [Paris 1937], s. 68-94); "Quelques opinions sur la théodicée d'Ibn Taimiya" (*Mélanges Maspéro*, III [Le Caire 1937], s. 431-438); "Un risala d'Ibn Taimiya sur le serment de répudiation" (*BEO*, VII [1937-1938], s. 215-236); "La biographie d'Ibn Taimiya d'après Ibn Katir" (*a.g.e.*, X [1943], s. 115-162); "Ibn Katir historien" (*Arabica*, II [1955], s. 42-88); "La critique du sunnisme dans la doctrine d'al-Hilli" (*REI*, XXXIV [1966], s. 35-60); "Les fondements de l'imamat dans le Minhag d'al-Hilli" (*a.g.e.*, XLVI [1978], s. 3-56); "Comment définir le sunnisme et le chiisme" (*a.g.e.*, XLVII/I [1979], s. 3-17). Laoust'un 1932-1980 yılları arasında *Revue de études islamiques*'te yayımlanan on bir makalesi D. Sourdel – J. Soudel-Thomine tarafından *Pluralismes dans l'Islam* adıyla kitap haline getirilmiştir (Paris 1983; eserlerinin geniş bir listesi için bk. Sourdel, LII [1984], s. 3-16).

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, I, 321-323; R. Avez, *L'institut français de Damas au palais Azem (1922-1946) à travers les archives*, Damas 1993, s. 148-150; D. Reig, *Homo orientaliste*, Paris 1998, s. 104; Amar Samb, "Hommage à M. Henri Laoust", *BEO*, XXX (1978), s. 197-200; D. Sourdel – J. Soudel-Thomine, "Henri-Laoust (1905-1983)", *REI*, LII (1984), s. 3-16; G. Makdisi, "Henri Laoust (1905-1983)", *JA*, CCLXXII (1984), s. 219-222.

AHMET KAVAS

LÂR (لار)

Güney İran'da Lâristan bölgesinin merkez şehri
(bk. LÂRİSTAN).

LÂRENDE

(bk. KARAMAN).

LÂRÎ, Muslihuddin

(مصلح الدين الارى)

Molla Muslihuddîn Muhammed (Mehmed)
b. Salâh b. Celâliddin Mültevi el-Lârî
(ö. 979/1572)

Hâşiye ve risâleleriyle tanınan âlim.

916 (1510) yılı civarında bugün İran sınırları içinde bulunan Lâristan bölgesinin merkezi Lâr şehrinde doğdu. Kaynaklarda geçen Ensârî, Sa'dî ve Ubâdî nisbeleri, bizzat kendisi tarafından belirtildiği üzere ashtapan Sa'd b. Ubâde el-Ensârî'nin soyundan gelmesiyle ilgilidir (Storey, I, 116). Mîr Gıyâseddin Mansûr ve Mîr Kemâleddin Hüseyin Lârî gibi âlimlerden ders aldı. 1530'da Hindistan'a gitti; Argun hânedanı hükümdarlarından Hüseyin Şah Argun'a ve himayesine mazhar olduğu Bâbürlü Hükümdarı Hümâyün'a hocalık yaptı. Hümâyün'un ölümünden (963/1556) sonra meydana gelen karışıklıklar sebebiyle Hindistan'ı terkederek Halep'e geldi. Kısa bir süre sonra hacca gidip tekrar Halep'e döndü. Ardından İstanbul'a geçti. Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi ve diğer bazı âlimlerle mübâhaseelerde bulunarak yetkinliğini ispat etti ve 50 akçe maaşla müderris tayin edildi. Fakat umduğu itibarı bulamayan Lârî maaşının azlığını bahane ederek İstanbul'dan ayrılıp Diyarbakir'e gitti. Vali İskender Paşa onu çok iyi karşıladı, kendisine ve çocuklarına hoca olarak tuttu. Ayrıca 967 (1560) yılında Diyarbakir'in en yüksek medresesi olan Hüsrev Paşa (Hüsreviye) Medresesi müderrisliğine ve Diyarbakir müftülüğüne tayin etti. Lârî bu görevini hayatının sonuna kadar sürdürdü ve Diyarbakir'de vefat ederek Safa Camii'nin haziresine defnedildi.

Muslihuddîn-i Lârî akfî ve nakfî ilimlerde geniş bilgiye sahipti. Kâtib Çelebi eserleri hakkında bilgi verirken birçoğunun benzerinin yazılmadığını söyler (*Keşfü'z-zunûn*, I, 60, 191; II, 1372). Lârî Arapça ve Farsça şiirler de kaleme aldı; İstanbul'da iken Ebüssuûd Efendi'nin *el-Kaşidetü'l-mîmiyye*'sine yazdığı nazire pek başarılı bulunmamıştır. Şiirde "Kelâmî" mahlasını kullanan Lârî muhtemelen Türkçe de biliyordu, çünkü Arapça ve Farsça bilmeyen İskender Paşa'nın çocuklarına hocalık yapması mümkün olmazdı.

Eserleri. 1. Hâşiye 'alâ Envârî't-tenzil (Manisa İl Halk Ktp., nr. 37). **2. Tefsîru sûreti'l-ıkrâdr** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3182). **3. Şerhu'l-Erba'in li'n-Nevevî** (Süleymaniye Ktp., Amcazâde Hüseyin Paşa, nr. 102; Fâtih, nr. 781). **4. Şerhu Şemâ'ili'n-nebî**. Tirmizî'nin eserinin Arapça ve Farsça şerhidir (İÜ Ktp., nr. 5544; Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 121, Şehid Ali Paşa, nr. 477). **5. Şerhu'l-İrşâd fi furû'î's-Şâfiyye**. İbnü'l-Mukrî el-Yemenî'ye ait eserin şerhi olup asıl adı *Ta'yînü'r-reşâd ve tebyînü'l-irşâd*'dir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 69). **6. Ferâ'izü'l-Lârî** (*Şerhu's-Sirâciyye*). Hanefî fakihî Sirâceddin Muhammed b. Mahmûd es-Secâvendî'nin *el-Ferâ'izü's-Sirâciyye* adlı eserinin şerhidir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 792). **7. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Mevâkıf**. Cürcânî'nin Adudüddin el-İcî'ye ait *el-Mevâkıf*'ına yazdığı şerh üzerine hâşiyedir (*a.g.e.*, II, 1893; Süleymaniye Ktp., Beşir Ağa, nr. 396). **8. Hâşiye 'alâ Me'tâli'i'l-enzâr**. Beyzâvî'nin *Ṭavâli'u'l-envâr*'ına Mahmûd b. Abdurrahman el-İsfahânî tarafından *Me'tâli'u'l-enzâr* adıyla yazılan şerhin hâşiyesidir (İÜ Ktp., nr. 2396). **9. Risâle fi bahşi'l-ḥaşri ve'l-me'âd** (*Risâle fi işbâti'l-ḥaşri'l-cismâni*) Köprülü (Mehmed Asım Bey, nr. 224) ve Râşid Efendi (nr. 11277) kütüphanelerinde nüshalan bulunmaktadır. **10. Risâle fi beyânî kudretillâh** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3235). **11. Risâle fi burhâni't-temânu' fi âyeti "Lev kâne fihimâ âlihe"** (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3235; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3790, Hüsrev Paşa, nr. 244/2). **12. Risâle fi halli muğâle'âtı ictimâ'i'n-naķizayn** (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 791/5). **13. Risâle fi'l-ḥareke** (Süleymaniye Ktp., Nâfîz Paşa, nr. 1220). **14. Risâle fi bahşi'l-irâde** (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 385/6). **15. Risâle fi mes'ele'ti'l-eb'âd** (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 791/3). **16. Mecmû'u'r-resâ'il** (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 791). **17. Bahşü tamâmi'l-müşterek** (Gotha Ktp., nr. 87/2, 88/2; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 385/4). **18. Risâle fi tahkiki sâlibâtı'l-mahmûl** (Süleymaniye Ktp., Damad İbrâhim Paşa, nr. 791/4). **19. Mürşidü'l-ğınâ' şerhu Emsiletü'l-binâ'** (Millet Ktp., nr. 4328; Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 1229; Râşid Efendi Ktp., nr. 11287). **20. Ünmüzecü'l-ülûm** (Millet Ktp., Feyzullah Efendi, nr. 2145). **21. Hâşiye 'ale'l-Muṭavvel**. Sa'deddin et-Teftâzânî'nin belâğata dair eserinin hâ-

şiyesidir (Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 1027; Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 867; Şehid Ali Paşa, nr. 2188). **22. Hâşiye 'alâ'l-Fevâ'idî'z-Ziyâ'iyye.** Molla Câmî'nin İbnü'l-Hâcib'e ait *el-Kâfiye* adlı esere yazdığı şerhe hâşiyedir (Köprülü Ktp., Mehmed Âsım Bey, nr. 569; Süleymaniye Ktp., Celâl Ökten, nr. 439; Şehid Ali Paşa, nr. 2374). "Lârî" nisbesi sebebiyle Abdülgafûr-i Lârî ile (ö. 912/1506) Muslihuddîn-i Lârî birbirine karıştırılarak Abdülgafûr'un aynı esere yazdığı hâşiye Muslihuddin'e nisbet edilmiştir (Serkîs, II, 1584; Abdülhâdî el-Fazlî, s. 82). **23. Hâşiye 'alâ Şerhi Tehzîbi'l-manîk ve'l-keâm.** Sa'deddin et-Teftâzânî'nin eserine Celâleddin ed-Devvânî tarafından yazılan şerhin hâşiyesidir (Râşid Efendi Ktp., nr. 1438; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1788, Hacı Beşir Ağa, nr. 105). **24. Hâşiye 'alâ Şerhi'l-Kâdî Mîr 'alâ Hidâyeti'l-ḥikme.** Esîrüddin el-Ebherî'nin *Hidâyeti'l-ḥikme* adlı eseri üzerine Kâdî Mîr Meybûdî tarafından yapılan şerhin hâşiyesidir (İstanbul 1271, 1289, 1302, 1307, 1309, 1318). Gelenbevî de Lârî'nin hâşiyesine bir hâşiye yazmıştır (İstanbul 1270). **25. Şerhu'l-Âqudiyye fi'l-âdâb.** Adudüddin el-İcî'nin münazara kurallarına dair *el-Âdâbü'l-Âqudiyye* adlı risâlesinin şerhidir (Manisa İl Halk Ktp., nr. 1373). **26. Mir'âtü'l-edvâr ve mirkâtü'l-aḥbâr.** Farsça bir dünya tarihi olup Osmanlı Padişahı II. Selim'e takdim edilmiştir. Eserin son bölümünde Kanûnî Sultan Süleyman'ın ölümüne kadar (974/1566) Osmanlı tarihine ve daha önce ölmüş olan devlet adamlarının, âlimlerin ve müelliflerin bir listesine yer verilir. Eser, Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın isteği üzerine Hoca Sâdeddin Efendi tarafından düzeltilip genişletilmiş ve dokuz bölümü Türkçe'ye çevrilmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1646). Yazma nüshaları Nuruosmaniye (nr. 3156) ve Süleymaniye (Ayasofya, nr. 3085; Âşir Efendi, nr. 245) kütüphanelerinde bulunmaktadır. Sahaflar Şeyhizâde Esad Efendi, bu tercümeden de faydalanarak *Mir'âtü'l-edvâr'ı Zibâ-yı Tevârih* adıyla yeniden tercümeyle başlamışsa da tamamlayamıştır. Ârif Nevşâhî, *Mir'âtü'l-edvâr ve mirkâtü'l-aḥbâr*'ın Timurîlular döneminde Horasan ve Mâverâünnehir'de yaşamış âlimlerin hayatından bahseden bazı bölümlerini neşretmiştir (bk. bibl.). **27. Şerh-i Risâle der 'İlm-i Hey'et.** Ali Kuşçu'ya ait risâlenin Farsça şerhidir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 900). Müellifin Bâbürlü Hükümdarı Hümayun'a takdim ettiği *Tezkire fi 'ilmi'l-*

hey'e bu eser olmalıdır (*Şerh-i Risâle*'nin yazma nüshaları için bk. İhsanoğlu v.dğr., I, 181-182). **28. Risâle fi tahkîki ḥaṭṭi'l-fecr (hişşeteyi'l-fecr) ve's-şafak.** Lârî'nin, Mekke'de iken fecirle şafak arasındaki farkın tesbiti konusunda sorulan bir soruya verdiği cevabı ihtiva eder (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2722/1).

BİBLİYOGRAFYA :

Hısım Ali Çelebi, *el-'İkdû'l-manzûm fi zikri efâqülî'r-Rûm* (Taşköprizâde, *eş-Şekâ'îku'n-nu'mâniyye* içinde), Beyrut 1395/1975, s. 419-422; Atâi, *Zeyl-i Şekâik*, İstanbul 1268, s. 169-172; *Keşfü'z-zunûn*, I, 60, 69, 191, 475, 516, 900; II, 1060, 1116, 1251, 1372, 1646, 1893, 2029; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), X, 510-511; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 55; *Sicill-i Osmânî*, IV, 494; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1584; Brockelmann, *GAL*, II, 553-554; *Suppl.*, II, 620-621; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 251; Nefîsî, *Târîh-i Nazm u Nesr*, I, 355-356; Ahmed Gülçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yı Fârsî*, Tahran 1350, II, 775-777; Babinger (Üçok), s. 105-106; Ömer Ferruh, *Me'âlimü'l-edebî'l-Arabî fi'l-âsrî'l-hâdîs*, Beyrut 1985, I, 456-459; Abdülhâdî el-Fazlî, *Fihristü'l-kütübî'n-naḥviyyetü'l-maḥbû'a*, Zerkâ (Ürdün) 1407/1986, s. 82; Safâ, *Edebiyyât*, V/1, s. 304-305; V/3, s. 1663-1669; Storey, *Persian Literature*, I, 116-117; Şevket Beysanoğlu, *Anıtlar ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi*, Ankara 1996, II, 448, 658-659; Ekmeleddin İhsanoğlu v.dğr., *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, İstanbul 1997, I, 179-183; Khalid Alavi, "The Life and Scholarship of al-Lari", *Journal of the Research Society of Pakistan*, XVIII/3, Lahore 1981, s. 45-66; Ârif Nevşâhî, "Mir'âtü'l-edvâr ve mirkâtü'l-aḥbâr", *Ma'ârif*, XIII/3, Tahran 1375/1997, s. 91-113; *Kâmusü'l-a'lâm*, V, 3966; H. Sahrweide, "al-Lârî, Muḥammad b. Şalâḥ", *EP* (İng.), V, 682.

HULÛSİ KILIÇ

LÂRİSTAN

(لارستان)

İran'da coğrafi bir bölge.

Adı yörenin en önemli şehri Lâr'dan gelir; İran'ın güneyindeki Zağros dağlarının güneydoğu ucuyla Hürmüz Boğazı arasında yer alan yarı tropikal iklim özelliklerine sahip alanı kapsar. Toprakları farklı coğrafi özellikler taşır; sahilleri nemli ve sıcak, iç kesimleri çok sıcak ve kuraktır. Başlıca geçim kaynağı meyvecilik, sebzeçilik ve koyun yetiştiriciliğidir. En yüksek zirvesi Furgun'dur (Kûh-i Furgun, 3279 m.). Lâristan aynı zamanda bir deprem kuşağı üzerinde yer alır.

XIII. yüzyılın sonunda Kürbâl civarına yerleşen Moğol gruplarının yanı sıra XIV. yüzyılda Lâr şehrine nüfuz eden Türkmenler, XVI. yüzyıldan itibaren Hunc'da görülmeye başlayan Kaşkailer, Yazdihast'ta Baharlılar, kış aylarını Servistan

ve Kürbâl'de geçiren bazı Bâşirî grupları, Dürc, Sâyibân, Sahrâyıbağ, Eşkenân, Bîdşehir ve Cüyûm'da yaşayan göçebe ve yarı göçebe Türkler bölgenin başlıca sakinleridir; yerleşik Araplar da sahil boyunca Benderabbas ve Benderlinga'da otururlar. İslâmiyet, ilk zamanlarda Lâristan bölgesinde özellikle Sünnî tarikatlarının ağırlığını hissettirecek biçimde yer alıyordu; Şîlik Safevîler'le birlikte yaygınlık kazandı. Bugünkü yerleşik Araplar Sünnî iken bazı Türkler'le diğer göçebe toplulukları Şîî'dir. Lâristan'ın sınırlarının değişkenliği nüfusu hakkında kesin bir rakam vermeyi mümkün kılmamaktadır. Bölgenin önemli şehirleri Lâr, Bîdşehir, Cüyûm, Hunc, Fûmistân-ı Lâristan, Benderlinga ve Kavristan'dır; bunların en büyüğü olan Lâr son idarî bölünmede Fars eyaletine bağlanmıştır.

İran'la ilgili tarihî kaynaklarda Lâristan'dan ancak XIII-XIV. yüzyıllara gelince bahsedilmeye başlanır; daha öncesine ait bilinenler, genellikle başlıca şehirlere ait efsanevî ve kısmen de arkeolojik bilgiler niteliğindedir. XIII-XVI. yüzyıllar arasında bölgede etnik kökenleri kesin şekilde bilinmeyen, ancak İbn Battûta'ya göre Türkmen asıllı olan bir hânedan hüküm sürmüş ve babalarından tevarüs ederek tahta geçen on beş emîr özellikle bastırıldıkları sikkelerle istikrarlı bir görünüm vermiştir. 748'de (1347) Lâr'a gelen İbn Battûta burayı büyük çarşılı ve suyu bol bir şehir olarak tanımlar; şehirde Şâfiî derişlerine ait, ziyaretçileri ağırlayan bir de zâviyenin bulunduğunu söyler.

XV. yüzyılın sonunda bölgedeki ticarî yoğunluk, Portekizliler'in de görünmeye başlamasıyla Lârlı tüccarların Hindistan kıyılarına kadar yayılmalarına ve gittikleri yerlerde meşhur Lâr sikkelerinin tedavülde kalmasını sağlamalarına yol açtı. Safevîler'in güç kazanmasıyla birlikte 1508'de Lârlı elçiler emîrlerinin Şah İsmâ'il'e bağlılığını bildirmek için Şîraz'a gittiler ve o tarihten sonra Lâr emîrleri emîr-i dîvân unvanıyla Safevîler'e bağlandılar. XVI. yüzyıl Lâristan şehirlerinde zenginliklerin ve yapısal gelişmelerin yoğun olarak yaşandığı dönemdir. XVII. yüzyıl boyunca Safevîler'in gerileme devrine kadar Basra körfezine giden yolların geçtiği Lâr şehri birçok tüccar, seyyah ve diplomatın uğrak yeri oldu. Seyyahlar yolları ve seyahat şartlarını ayrıntılı bir şekilde anlatırlar ve özellikle bölgedeki yabancı devletlerin ticarî faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi verirler. Bu bilgiler arasında, Hollandalıların Hürmüz-Lâr-Şîraz-İsfahan ekse-